

نشانه‌های ارزیابی سیاستگذاری فرهنگی مؤسسات آموزش عالی در اسناد بالادستی، دیدگاه صاحب‌نظران و یافته‌های پژوهشها (یک مطالعه تطبیقی)

مقاله پژوهشی
اصیل
Original
Article

علیرضا نصیری فیروز،^۱ خدایار ابیلی،^۲ محمدرضا کرامتی،^۳ جواد پورکریمی^۴

چکیده

هدف: هدف این مطالعه، بررسی تطبیقی نشانه‌ها در مراحل تدوین، اجرا و ارزیابی در اسناد بالادستی، دیدگاه صاحب‌نظران و یافته‌های پژوهشها بود. **روش:** روش مورد استفاده در این مطالعه، بررسی تطبیقی نشانه‌های ارزیابی سیاستگذاری فرهنگی مؤسسات آموزش عالی با استفاده از روش جرج بردی (۱۹۸۹) در مراحل توصیف و تفسیر، همجواری و مقایسه بود. سه گروه از نشانه‌های ارزیابی در دو مطالعه مقایسه شدند. این نشانه‌ها با استفاده از تحلیل مضمون و به صورت کدگذاری باز، محوری و مقوله‌بندی برای داده‌های متنی استخراج شدند. **یافته‌ها:** نشانه‌های مطلوب ارزیابی سیاستگذاری فرهنگی در مراحل تدوین، اجرا و ارزیابی در قالب پنج مقوله تقسیم شدند: (۱) مسئله‌شناسی؛ (۲) روش‌شناسی علمی؛ (۳) مشروعیت‌بخشی؛ (۴) اجرای برنامه‌های فرهنگی و (۵) نتایج فعالیت‌های فرهنگی. یافته‌های این مطالعه، الگوی تلفیقی از نشانه‌های ارزیابی سیاستگذاری فرهنگی مؤسسات آموزش عالی را در اختیار سیاستگذاران، مجریان و ارزیابان قرار می‌دهد تا از بروز آسیب‌های احتمالی در تصمیم‌گیری‌ها و اقدامات فرهنگی جلوگیری کنند و در صورت دست نیافتن به اهداف فرهنگی، با رجوع به الگوی ارائه‌شده، موانع و مشکلات را شناسایی و حل کنند. **نتیجه‌گیری:** سیاستگذاری فرهنگی مؤسسات آموزش عالی نباید در تعارض با نظم گفتمان حاکم در عرصه علم و میدان عمل باشد. راه حل مفید برای دستیابی به این واقعیت، حذف موانع سیاستگذاری فرهنگی است. در نهایت، ارزیابی سیاستگذاری فرهنگی هر یک از مؤسسات آموزش عالی بر اساس الگوی نهایی از نشانه‌های ارزیابی یک پیشنهاد است.

واژگان کلیدی: مطالعه تطبیقی، الگوی ارزیابی، نشانه‌گر، سیاستگذاری فرهنگی.

◆ تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۹/۱۲ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۱/۱۴

۱. دکترای مدیریت آموزش عالی دانشگاه تهران و مدرس زبان انگلیسی (نویسنده مسئول). نشانی: تهران؛ گیشا، خ. دکتر کردان، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران. nasirifiruz56@gmail.com
۲. استادتمام گروه مدیریت و برنامه‌ریزی آموزشی دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران. تهران، ایران. abili@ut.ac.ir
۳. دکترای برنامه‌ریزی درسی و دانشیار گروه مدیریت و برنامه‌ریزی آموزشی دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران. تهران، ایران. mkeramaty@ut.ac.ir
۴. دکترای مدیریت آموزشی و دانشیار گروه مدیریت و برنامه‌ریزی آموزشی دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران. تهران، ایران. jpkarimi@ut.ac.ir

الف) مقدمه

ب) مرور ادبیات و پیشینه تحقیق

۱. تاریخچه ارزیابی سیاستگذاری فرهنگی مؤسسات آموزش عالی

اواخر دهه ۱۹۶۰ میلادی، سیاستمداران و مجریان به سمت ارزیابی سیاستگذاری فرهنگی گرایش پیدا کردند و تا قبل از ۱۹۷۰، ادبیات پراکنده‌ای راجع به موضوعات ارزیابی سیاست وجود داشت (دانش‌فرد، ۱۳۹۴: ۲۵۳-۲۴۸). از ابتدای دهه ۱۹۶۰، سه مرحله ارزیابی کنترلی و حداکثرسازی اثربخشی خروجی‌ها (۱۹۶۰-۱۹۷۰)؛ تمرکز بر کارایی و هزینه‌ها (از نیمه دهه ۱۹۷۰) و حسابرسی هزینه‌محور و به کارگیری نشانگرها و ساختار ارزیابی تخصیصی بودجه (۱۹۹۰) نقش مهمی در توسعه ارزیابی داشتند.

از نظر خانیکی و همکاران (۱۳۹۶: ۲) از سالهای دهه ۱۳۶۰، دولت با تأسیس شورای عالی انقلاب فرهنگی مصمم شد تا ارزشهای دینی و انقلابی خود را در دانشگاهها از طریق تبلیغات برای اهداف سیاسی گسترش دهد. امامی میبیدی و اشتریان (۱۳۹۱: ۸) نیز معتقدند که در ایران از ابتدای آغاز برنامه‌های توسعه، با وجود ضعف دانش فنی، تلاشهایی صورت پذیرفت. در مطالعه بازرگان و فراستخواه (۱۳۹۶: ۹۶) نیز از آغاز تأسیس وزارت علوم و تبدیل آن به وزارت فرهنگ و آموزش عالی، واحدهایی با عنوان نظارت و ارزیابی مطرح بوده‌اند و دفتر نظارت و سنجش در معاونت آموزش این وزارتخانه از سال ۱۳۶۱ شمسی شکل گرفت. از سال ۱۳۶۷، واحدهای سنجش و نظارت در دانشگاهها به وجود آمد و به موازات آن، مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی و ایراندک فعالیتهای پراکنده‌ای داشته‌اند. سال ۱۳۷۶، طرح جامع نظارت و ارزیابی در آموزش عالی، در شورای معاونان وزارتخانه تصویب و در سال ۱۳۷۷، شورای نظارت و ارزیابی فرهنگ و آموزش عالی ایجاد و دفاتر نظارت و ارزیابی در دانشگاهها تصویب شد. در شورای عالی انقلاب فرهنگی نیز واحد نظارت و ارزیابی به صورت دیوانسالارانه فعالیت داشت و شورای عالی نظارت و ارزیابی از سال ۱۳۶۱ به وجود آمد. ارزیابی توسط هیئتهای بازدیدکننده و هسته‌های نظارت در دانشگاهها صورت می‌گرفت که بیشتر با هدف بهبود و ارتقای آموزش فعالیت می‌کردند.

از نظر محقق و با توجه به مطالعات انجام‌شده، آنچه از تاریخچه ارزیابی سیاستگذاری فرهنگی به دست می‌آید، این است که واحد تخصصی برای ارزیابی، یک نیاز و باید محسوب می‌شود. آنچه در مطالعه صالح اولیا و همکاران (۱۳۸۴: ۱۵۵-۱۶۰) آمده، این است که آیین‌نامه گروه فرهنگ شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۶۴/۰۸/۲۴)، ماده ۱۶۲ برنامه سوم

۳ ◆ نشانگرهای ارزیابی سیاستگذاری فرهنگی مؤسسات ...

توسعه کشور، آیین‌نامه هیئت نظارت و ارزیابی فرهنگی (۱۳۷۹/۱۲/۰۹)، طرح مطالعاتی نظام هماهنگ ارزیابی فرهنگی (۱۳۸۱/۱۰/۲۵) و آیین‌نامه ارزیابی عملکرد دستگاههای اجرایی کشور (۱۳۸۱/۱۰/۱۸)، مصوبات مرتبط با ارزیابی سیاستگذاری فرهنگی‌اند که نگاهی به اعمال نظارت مستمر، نظارت و ارزیابی فرهنگی و در نهایت، تدوین نشانگرهای ارزیابی داشته‌اند. از نظر بازرگان (۱۳۸۰) هر چند از دیرباز بازرسی‌هایی وجود داشته، ولی این فعالیتها با نگاه کل‌گرا و نظام‌مند نبوده و اثربخشی مورد انتظار را نداشتند. ایلی (۱۳۷۶) موسمی بودن و پراکندگی فعالیتهای نظارت و ارزیابی را مورد توجه قرار داده است. محمدی و همکاران (۱۳۸۴) فعالیتهای ارزیابی را اغلب غیر علمی و غیر عملی دانسته و فراستخواه (۱۳۸۸): ۴۹ دیوان‌سالاری، نبود رویکرد علمی و تخصصی و سایه عوامل سیاسی و ایدئولوژیک به نظام علمی حرفه‌ای را مسائل و چالشهای اساسی ارزیابی نظام آموزش عالی دانسته‌اند. ضمن اینکه امامی میبدی (۱۲: ۱۳۹۱) معتقد است که در ایران، ارزیابی و نظارت به هم گره خورده و از آن تفکیک نمی‌شود. بازرگان و فراستخواه (۱۳۹۶: ۱۵۵) توانمندسازی و قدرت‌سپاری به دانشگاهیان و تأمین مشارکت دانشگاهی را برای دستیابی به یک رهیافت انتقادی برای تغییر وضع موجود و رسیدن به وضع مطلوب کارساز می‌دانند. از نظر مخبر دزفولی (۱۳۹۶: ۸-۱۰)، بعضی از دولتها گاهی برای رفع مشکلات جزئی از شورای انقلاب فرهنگی استفاده نکرده و نسبت به این نهاد فرهنگی، نگاه عمیقی نداشته‌اند.

۲. سیاستگذاری فرهنگی مؤسسات آموزش عالی

مجموعه‌ای از فعالیتهای سیاسی در قالب طرح شناسایی مشکل، تدوین راه‌حلها، قانونی کردن، اجرا و ارزیابی را می‌توان سیاستگذاری فرهنگی نامید (الوانی و شریف‌زاده، ۱۳۹۴: ۱۹). سیاستگذاری فرهنگی در معنایی محدود، تولید، توزیع، مصرف و بازنمایی محصولات فرهنگی است (فاضلی، ۱۳۹۳: ۱۲). سیاستگذاری فرهنگی به معنای مدیریت در حوزه فرهنگ (خاشعی، ۱۳۹۷: ۱۱۴)، شامل مراحل تدوین، اجرا و ارزیابی (حسنی و همکاران، ۱۳۹۵: ۶۰) و مجموعه‌ای از اقدامات هدفمند در مواجهه با مشکل خاص و در پاسخ به نیازهای جامعه (اشتریان، ۱۳۸۱: ۳۷) است. مطالعه تطبیقی انجام‌شده و ارائه الگوی ارزیابی سیاستگذاری فرهنگی در قالب الگوی فرایندی اشتریان (۱۳۹۱) در پنج مرحله به شرح ذیل مد نظر است.

یک) تشخیص یا صورت‌بندی مسئله

شناخت مسئله یا معضل فرهنگی، نخستین مرحله‌ای است که قرار است درباره آن تدبیری اندیشیده شود و نیازمند ارزیابی است. مشاهده مشکل، گام نخست در تعیین و صورت‌بندی

مسئله است. گام دوم برای دستیابی به صورت‌بندی دقیق مسئله، تحلیل و نقادی مشکل است. منافع افراد و گروهها و ملاحظات قدرت، نقش اساسی در اهمیت پیدا کردن مسئله اجتماعی دارند (اشتریان، ۱۳۹۵: ۵۲-۳۷). مطالعات، تحقیقات و بررسی‌ها، گزارشها و رخدادهای، سخنرانی‌ها و اجتماعات در معرفی و ارائه مشکل نقش دارند (الوانی و شریف‌زاده، ۱۳۹۴: ۱۱، ۶۰). شکل‌گیری مسئله فرهنگی، چه از جنبه سلبی و چه از جنبه ایجابی، اقدامات لازم به منظور حل آن را ضروری نشان می‌دهد؛ زیرا عدم توجه به مسئله فرهنگی، زمینه بروز خطر فرهنگی را در جامعه بیشتر می‌کند. (گرچی‌پور و همکاران، ۱۳۹۸: ب/۵۴۷)

دو) روش‌شناسی علمی

اتخاذ راه حلها بدون تدوین اهداف کلان در مسئله یا موضوع مد نظر امکان‌پذیر نیست. سیاستگذاری فرهنگی، تدوین راه حل عملی برای دستیابی به اهداف است. برای انتخاب راه حلها و شناسایی تبعات آنها، توجه به نیازها و منافع گروهها فارغ از منافع و مضرات و با الهام از ارزشهای آرمانی و ایدئولوژیک، به همراه تجربه شخصی سیاستگذاری مورد توجه قرار می‌گیرند (اشتریان، ۱۳۹۱: ۸۸-۸۵). حل مسئله نیازمند اقداماتی است تا از طریق آن، فرصت بیان و طرح مسئله برای خط مشی‌گذاران و تصمیم‌گیری در خصوص آن صورت پذیرد. (گرچی‌پور و همکاران، ۱۳۹۸: ب/۵۴۷)

سه) مشروعیت بخشی

عرصه سیاست، عرصه تضادها و منازعات ایدئولوژیک است که در مسیر تثبیت دیدگاههای گفتمانی در جامعه رخ می‌دهد. گفتمانهای سیاسی فعال در درون نظام سیاسی یک کشور با توسل به ایدئولوژی اصلی خود، همواره در تلاش‌اند تا مقاصد خود را با تثبیت معنا و دیدگاه گفتمانی به عرصه ظهور نزدیک بگردانند (ون‌دایک، ۲۰۰۹). تثبیت معنا با حفظ تغییر با بازتعریف نظم گفتمانی رایج یک سیستم امکان وقوع دارد (فرکلاف، ۲۰۱۰: ۶۲)، که این عمل بدون حصول به هژمونی، ممکن نیست (بصارتی، ۱۳۹۵: ۱۰۲). در سطح کلان معمولاً سیاستگذاران بر اساس ایدئولوژی خود دست به انتخاب گزینه‌ها می‌زنند و بر اساس ملاحظات سیاسی - ایدئولوژیک تصمیم اتخاذ می‌شود. نوع تصمیم‌گیری، به تعداد بازیگران و تصمیم‌گیرندگان، ساخت سازمانی، میزان وضوح مسئله تصمیم‌گیری، میزان اطلاعات در

نشانه‌های ارزیابی سیاستگذاری فرهنگی مؤسسات ... ۵

دسترس، محدودیتهای زمانی و انتخاب از میان گزینه‌ها با توجه به آثار اجتماعی آنها بستگی دارد.

چهار) اجرای برنامه‌های فرهنگی

دو دیدگاه «از بالا به پایین» و «از پایین به بالا»، مباحث مهم در اجرای برنامه‌های فرهنگی اند. بغرنج‌ترین مسئله اجرا این است که تصمیماتی اتخاذ شوند، ولی فعالیتها و اجرا به گونه‌ای صورت گیرد که تشابه معقول و منطقی با آنها نداشته باشند. (الوانی و شریف‌زاده، ۱۳۹۴: ۶۶)

پنج) ارزیابی نتایج فعالیتها

ارزیابی برای اطمینان از تحقق اهداف در رسالتهای صورت می‌گیرد. بهبود سیاست و اصلاح فرایند سیاستگذاری به همراه افزایش مسئولیت پاسخگویی، از نتایج ارزیابی صحیح اند. ارزیابی، مقایسه اهداف پیش‌بینی شده و نتایج حاصل از آن، همچنین مقایسه وضع موجود با وضع مطلوب است. ارزیابی به دو صورت فعالیت یا وظیفه یا یک تلاش جدی برای قضاوت درباره اعتبار و ماهیت برنامه‌ها و سیاستها استفاده می‌گیرد. دشوارترین مرحله از فرایند سیاستگذاری این است که تعیین کند سیاست مصوب، مشکل را برطرف ساخته است. (همان: ۲۲۶-۱۰۹)

۳. دیدگاههای مختلف در زمینه سیاستگذاری فرهنگی

آنچه تحولات جهان عرب را سرعت بخشیده، این است که با وجود دگرگونی مفهوم رایج مشروعیت که پیامد گسترش فرایند جهانی شدن است؛ عرصه سیاست، عرصه تضادها و منازعات ایدئولوژیکی شده است. صالحی امیری (۱۳۸۷: ۸۹) دو دیدگاه نظری در خصوص سیاستگذاری فرهنگی مطرح کرده است. نخست، دیدگاهی که فرهنگ را مقوله‌ای کیفی و فاقد تنزل به زمین خاکی و عالم انسانی می‌داند؛ با سیاستگذاری در عرصه فرهنگ مخالف است و اتخاذ سیاست فرهنگی برای آزادی انتخاب فرد و توسعه تجاری تهدید است. این دیدگاه را می‌توان دیدگاه لیبرالیسم نامید. دوم، دیدگاهی که سیاستگذاری فرهنگی را ضرورتی شدنی و اجتناب‌ناپذیر می‌داند که اصولاً گریزی از آن نیست. فاضلی (۱۳۹۹) درباره اینکه سیاستگذاری فرهنگی مؤسسات آموزش عالی چه معنایی دارد، موضوع را از سه زاویه مورد بحث قرار می‌دهد. در دیدگاه اول، نیازی به سیاستگذاری فرهنگی نیست؛ چون آنچه در آموزش عالی صورت می‌پذیرد، سیاست فرهنگی است. آموزش و تربیت دانش‌آموختگان نوعی جامعه‌پذیری فرهنگی است. دیدگاه دوم، تمام سیاستگذاری آموزش عالی، از جمله اقتصادی، اجتماعی و علمی را فرهنگی می‌داند و در دیدگاه سوم که

سیاستگذاری فرهنگی را می‌پذیرد، همه فعالیت‌های دانشگاه را فرهنگی می‌داند و حوزه‌هایی را مشخص و دانشگاه به این عنوان مداخله می‌کند. در این دیدگاه، فرهنگی شدن^۴ مطرح است و فرهنگ برای حکومت، هم هدف و هم ابزار و هم راهبرد اصلی است. نقش دولت در سیاستگذاری فرهنگی از نظر صالحی امیری (۱۳۸۷: ۱۰۷-۱۰۹)، به صورت مداخله حداکثری و متولی‌گری فعالیتها و امور فرهنگی می‌باشد. از نظر جواهری (۱۳۹۸)، سیاستگذاری فرهنگی در کشور ایران در چارچوب گفتمان دولتی قرار دارد و از نظر فاضلی (۱۳۹۳: ۲۶۲)، نقش دولتها در امر سیاستگذاری فرهنگی تا حدودی پذیرفته شده است و اختلاف، بیشتر به میزان و نحوه دخالت دولتها برمی‌گردد.

۴. ارزیابی سیاستگذاری فرهنگی

از نظر بازرگان و فراستخواه (۱۳۹۶: ۴۵) چه در سیاستگذاری و چه در مدیریت، ارزیابی یکی از حلقه‌های اصلی به شمار می‌رود. ارزیابی سیاستگذاری فرهنگی، فرایندی است که در آن به صورت نظام‌مند و هدفدار، ارتباط، تناسب، کارایی و اثربخشی یک سیاست، برنامه یا فعالیت فرهنگی با توجه به اهداف آن تعیین می‌شود (فاهرنکراگ، ۲۰۰۲). ارزیابی، حلقه سیاستگذاری را می‌بندد و مراحل تدوین، اجرا و نتایج را به هم نزدیک می‌سازد (دانش‌فرد، ۱۳۹۴: ۲۵۳-۲۴۸)؛ ضمن اینکه سیاستگذاری فرهنگی را می‌توان به صورت پیوستاری در نظر گرفت که یک طرف آن، نظرات و انتقادات ناپخته شهروندان و طرف دیگر آن، ارزیابی مبتنی بر به کارگیری روش‌شناسی پیچیده برای تحلیل ماهرانه قرار دارد. فلسفه وجودی ارزیابی؛ پاسخگویی، بهبود درون‌زا، توجیه و گزارش‌دهی از طریق پرس‌وجوی اجتماعی است (آلکین و کریسین، ۲۰۱۲: ۱۲؛ نقل از: بازرگان و فراستخواه، ۱۳۹۶: ۱۵). ارزیابی در هسته اصلی‌اش نوعی عمل هنجاری برای مقایسه «آنچه هست» با «آنچه باید باشد» است. ارزیابی در نهایت، در مسیر تعیین ارزشمندی یک برنامه یا سیاست بر مبنای برخی معیارها است (اسمیت و لایمر، ۱۳۹۵: ۱۱۵). ارزیابی سیاستگذاری در یک مقطع مستقل صورت نمی‌گیرد؛ بلکه در قالب یک چرخه، چندین فعالیت را در بر می‌گیرد (الوانی و شریف‌زاده، ۱۳۹۴: ۱۲۶-۱۰۹). ارزیابی سیاستگذاری از نظر روش‌شناسی (دانش‌فرد، ۱۳۹۴: ۲۷۶-۲۷۱) به ارزیابی فرایند، ارزیابی کلی و سیاستهای ارزیابی تقسیم می‌شود. ارزیابی سیاستگذاری، ابزاری برای اندازه‌گیری ارزش، عملکرد، کفایت برنامه یا سیاست در مراحل تدوین، اجرا و ارزیابی است. در ارزیابی

4. Culturalization
5. Fahrenkrog
6. Alkin & Christie

نشانه‌های ارزیابی سیاستگذاری فرهنگی مؤسسات ... ۷

سیاست، تأکید بر ضرورت‌های عملی و اجرا و در تحلیل‌های خط مشی، تأکید بر قاعده عمل و اجراست (برانسون^۷ و همکاران، ۲۰۰۹). هاوالت و همکاران (۱۳۹۵: ۳۱۸) رویکردهای ارزیابی سیاست را به دو دسته اثباتی (علمی، فنی یا نظام‌مند و روش‌های علمی) و فرااثباتی (جنبه ذهنی و تفسیری) تقسیم می‌کنند. در رویکرد نخست، استانداردسازی و تعیین نشانگر ارزیابی، نقش مهمی در سنجش سیاستها دارند. (الوانی و شریف‌زاده، ۱۳۹۴: ۱۲۶)

۵. معیارها و نشانگرهای ارزیابی سیاستگذاری فرهنگی

معیارها چیزهایی‌اند که برای هدایت یک تصمیم مورد استفاده قرار می‌گیرند و می‌توانند واحدهای سنجش، معیارها یا استانداردها باشند (منوریان، ۱۳۹۶: ۱۴۷). تناسب، کارایی، اثربخشی و سودمندی معیارهایی‌اند که در ارزیابی حائز اهمیت‌اند (آرنولد، ۲۰۰۴^۸؛ سینک و تاتل، ۱۹۸۹^۹؛ آجیونس، ۲۰۰۵^{۱۰}؛ کاسیو، ۲۰۰۹^{۱۱}). نشانگر را می‌توان عمده‌ترین ویژگی یا جنبه هر ملاک دانست که به مناسب‌ترین شکل ممکن کیفیت آن ملاک را به تصویر می‌کشد (شاولسون و همکاران، ۱۹۹۱). از نظر محمدی (۱۳۸۷)، نشانگر ویژگی یا جنبه ملموس کمی و کیفی ملاکهای ارزیابی و از نظر بازرگان (۱۳۸۰) مشخصه‌هایی است که برای گردآوری داده‌ها برای قضاوت درباره ملاکهای مد نظر به کار برده می‌شود. از نظر لنگراند^{۱۲} (۲۰۰۶)، نشانگرها خروجی‌های قابل اندازه‌گیری به صورت کمی و کیفی‌اند که میزان دستیابی به اهداف را نشان می‌دهند. فراستخواه (۱۳۹۵: ۷) نشانگرها را مجموعه‌ای از آماره‌های کمی، کیفی و کنترلی می‌داند. از نظر غفرانی و همکاران (۱۳۸۲: ۵۲)، نشانگرها به عنوان ابزار ارزیابی وضعیت موجود و مقایسه آن با وضع مطلوب به کار می‌روند. اسمیت^{۱۳} (۱۹۹۹) معیارهای اسمارت^{۱۴} را بدین شرح برای اهداف و نشانگرهای اندازه‌گیری صحیح تعیین کرده است: کاملاً مشخص؛ قابل اندازه‌گیری؛ قابل دستیابی؛ مرتبط با منظور اصلی و دارای زمانبندی. از نظر حقیقی کفاش و همکاران (۱۳۹۲: ۸۹)، نشانگرهای کمی، تعداد و نسبت و درصد و ... را برآورد می‌کنند و طبقه‌بندی در این زمینه کارساز خواهد بود؛ ولی نشانگرهای کیفی به تکنیک و محتوا توجه می‌کنند؛ به این معنی که در فعالیت فرهنگی از یک سو باید بر ضوابط و قوانین خاص آن

7. Brownson

8. Arnold

9. Sink & Stuttle

10. Aguinis

11. Cascio

12. Lengrand

13. Smith

14. SMART

15. Specific, Measurable, Achievable, Relevant, Time bound (SMART)

فعالیت استوار باشد و از سوی دیگر، در راستای ارزشهای پذیرفته شده و اهداف فرهنگی جامعه باشد. مهم ترین منابع استخراج نشانگرها، سیاستها و اهداف کیفی، بیانیه ها و سخنرانی های رهبران سیاسی، مأموریتها و وظایف دستگاههای مسئول بخش فرهنگ، ادراک دانشگاهیان و گروههای مورد بررسی و مسائل و نیازهای اساسی دانشگاهیان و گروههای مورد بررسی اند.

یک) نشانگرهای تناسب سیاستهای فرهنگی

نشانگرهای این مرحله، معیار تناسب سیاستهای فرهنگی را شکل می دهد. به صورت مناسب رفتار کردن و بر اساس اقدامات نهادی جمعی و فهم منطق دوطرفه رفتار کردن، بیانگر مفهوم تناسب است که بیشتر بار اخلاقی دارد (مارچ^{۱۶} و همکاران، ۲۰۱۹: ۳). نشانگر تناسب ناظر به در نظر گرفتن نیازها و شرایط در تدوین سیاست است (سلطانی گرد فرامرزی، ۱۳۹۶: ۵۶۶). تناسب به عنوان یک معیار در ارزیابی، به دنبال این است که مداخلات تنظیمی بایستی متناسب با اهداف مد نظر ایجاد شود و تضمین عقلانیت هدفمند، نتیجه ابزار کلیدی تناسب است (زارعی و مرادی، ۱۳۹۳: ۴۹). متناسب بودن با اهداف کلان و شرایط موجود، تناسب تدوین یک سیاست را نشان می دهند. نشانگرهای ارزیابی بعد تناسب، به دلیل کیفی بودن، توسط خبرگان باتجربه تشخیص داده می شوند. تحلیل سیاست، از روشهای ارزیابی تناسب است که به صورت توصیفی^{۱۷} و تجویزی^{۱۸} صورت می پذیرد. عدم تناسب برنامه های فرهنگی با نیازهای دانشجویان و دانشگاهیان، کمبود تعامل و مشارکت را به همراه داشته و سبب استقبال کم از برنامه های فرهنگی و روی آوردن آنان به فرهنگ در فضای مجازی شده است (جوهری، ۱۳۹۸: ۴۲). از نظر جوهری، ایجاد جذابیت، تنوع و تنظیم برنامه ها متناسب با نیازهای عاطفی و زندگی دانشگاهیان می تواند کمک کننده باشد.

دو) نشانگرهای کارایی برنامه های فرهنگی

این نشانگرها معیار کارایی برنامه های فرهنگی را در این مرحله شکل می دهند. بهترین تعریف از کارایی را پیتر دراکه با عنوان «انجام درست کارها»^{۱۹} ارائه کرده است (فرنگ^{۲۰} و همکاران، ۲۰۱۳). این مفهوم، ارتباط میان درونداد و بروندادها را توضیح می دهد و به کمیّت و کیفیت

16. March
17. Descriptive
18. Prescriptive
19. Doing Things Rightly
20. Freng

آنها توجه دارد (وزارت امور خارجه، ۲۰۰۹: ۳). روش تحلیل پوششی داده‌ها^{۲۱} و تحلیل شاخص مالم کوئیست^{۲۲} برای سنجش کارایی به کار می‌روند (محمدی و ستوده، ۱۳۹۳: ۴۱). معیار کارایی، ناظر به فرایند اجرای برنامه است و مؤلفه‌هایی همچون نحوه مدیریت برنامه و ساختار اجرای آن، انعطاف و توانایی تشخیص به موقع مسائل و اولویتها، اجتناب از تکراری شدن اقدامات و پروژه‌ها و یادگیری سیاستگذاران و مجریان، از جمله نمونه‌های ارزیابی کارایی‌اند. میزان هزینه صرف شده برای برنامه‌ها و تناسب آنها با خروجی‌ها (کارایی هزینه‌ای) از دیگر معیارهای این مؤلفه‌اند (سلطانی گرد فرامرزی، ۱۳۹۰). انجام و اجرای خوب، کارایی را افزایش می‌دهد و افزایش کارایی باعث کاهش اثربخشی می‌شود. اگر افزایش کارایی به معنای انجام کار بیشتر با هزینه کمتر است، بدیهی است که مؤسسات آموزش عالی و دانشگاهیان کارا می‌باشند (کنی، ۲۰۰۸: ۱۲، ۱۸). تربیت و جامعه‌پذیری موفق دانشجویان را می‌توان مهم‌ترین محک ارزیابی کارایی دانشگاهها و میزان موفقیت آنها در عمل به رسالت واقعی‌شان در برابر جامعه دانست. (مهديه و همکاران، ۱۳۹۵)

سه) نشانه‌های ارزیابی نتایج فعالیتهای فرهنگی

نشانه‌های این مرحله، معیار اثربخشی نتایج فعالیتهای فرهنگی را شکل می‌دهند. بدون توجه به نوع سازمان، آنچه مهم است، نتیجه و عملکرد یا اثربخشی است که یک ساختار پنهان است و به صورت مستقیم قابل اندازه‌گیری نیست (پانديا، ۲۰۱۸: ۲). اثربخشی را میزان پاسخ به نیازهای مشتری (موسنگ، ۱۹۹۷: ۲۴۹)، نتایج مرتبط با اهداف (وزارت فرهنگ و آموزش، ۲۰۱۱: ۷) و میزان دستیابی به اهداف سازمانی (کلاتاریا^{۲۶} و همکاران، ۲۰۱۲) تعریف کرده‌اند. اثربخش‌ترین نتایج فعالیتهای فرهنگی مربوط به این است که تا چه اندازه به اهداف تعیین شده در مرحله تدوین سیاستها با موفقیت دست یافته‌ایم. مهم‌ترین نکته در ارزیابی اثربخشی این است که چگونه حرکت سازمان به سمت تحقق اهداف سازمانی با یک رهبری صحیح کنترل شده است (دنیس^{۲۷} و همکاران، ۲۰۱۲). ارتقای اثربخشی، راه مؤثر برای مواجهه با مسئله کمیابی منابع است (نادری، ۱۳۹۳: ۱۱). از نظر نادری (۱۳۹۷: ۹۷)، لازمه اثربخشی آن است که ساختارها، مناسبات و سازوکارها به نحو مطلوبی تنظیم و عملیاتی شوند. در تحلیل اثربخشی، ارزیابی میزان

21. Data Envelope Analysis
22. Malmquist Index Analysis
23. Kenny
24. Pandya
25. Moseng
26. KIataria
27. Danish

حصول به اهداف، علت‌یابی و پویایی‌شناسی موفقیتها حائز اهمیت‌اند. هدف نهایی اثربخشی، ارتقای پاسخگویی و تصمیم‌گیری با هدف جلب رضایت گروههای ذی‌نفع اجتماعی است. این هدف می‌تواند با توجه به دیدگاه کمیسیون بهره‌وری^{۲۸} (۲۰۱۳: ۶)، محدود یا گسترده و با پیامدهای خیلی کلی همچون ارتقای رفاه، ارتقای محیط و استانداردهای زندگی اجتماعی همراه باشد. بهترین روشهای ارزیابی اثربخشی، مدل‌های مبتنی بر اهداف (بلودرن، ۱۹۸۰^{۲۹})، تأکید بر رویکرد منابع (دنیس و همکاران، ۲۰۱۲)، مدل مبتنی بر فرایند داخلی سازمان (نادلر و تاشمن، ۲۰۰۹^{۳۰}) و دیدگاه راهبردی (کانلی و همکاران، ۱۹۸۰؛ کلاتاریا و همکاران، ۲۰۱۲) را تشکیل می‌دهند.

۶. پیشینه تحقیق

مطالعات محدودی به بررسی و مقایسه یا تحلیل نشانگرهای ارزیابی سیاستگذاری فرهنگی مؤسسات آموزش عالی، آن هم به صورت غیر مستقیم پرداخته‌اند. صالحی امیری و عظیمی (۱۳۸۷) در بررسی الگوهای سیاستگذاری فرهنگی، همچون یکسان‌سازی فرهنگی، تکثرگرایی فرهنگی و وحدت در تکثر فرهنگی، به این نکته می‌پردازند که برخی از محققان به جای این الگو از سرمشکهای فرهنگی نام می‌برند. در این الگوها، ارزشهای مقدس، نسبی‌گرایی فرهنگی، احساس تعلق مشترک و هنجارها نقش اساسی دارند. اشتریان (۱۳۸۹) به تحلیل متغیرهای راهبردی در سیاستگذاری فرهنگی پرداخت. از نظر او، نخستین متغیر اساسی، معنویت است. معماری و ارزیابی فرهنگ با مفاهیم اساسی معنویتی شکل می‌گیرد. نوآوری، متغیر راهبردی و نوآوری معنویت‌گرا، متغیر راهبردی فرهنگی است. مشارکت نیز به عنوان یک متغیر راهبردی می‌تواند فاصله قدرت را کاهش داده، کارویژه یکپارچگی، تحقق اهداف، حفظ الگو و وحدت را در نظام اجتماعی محقق سازد. عرف، متغیر اساسی دیگری است. در حوزه سیاستگذاری فرهنگی، اموری همچون معنی زندگی، مشارکت و کارآمدی، عرف و آزادی، نوآوری، عدالت و ثروت، از برجستگی‌های خاصی برخوردارند. خواجه‌سروی و همکاران (۱۳۹۱) به طراحی و اجرای مدل عمومی ارزیابی پیشرفت فرهنگی دانشگاهها پرداختند. از نظر آنان، بررسی، تحلیل و سنجش عملکرد در حوزه‌های خاص و کیفی فرهنگی - اجتماعی، علاوه بر تازگی و ضرورت اجرا، برای پیاده‌سازی نیازمند روش‌شناسی‌های بومی ویژه است. نتایج مطالعه لطیفی و ظهوریان (۱۳۹۴) در تدوین الگوی ارزیابی نشانگرهای فرهنگ عمومی دانشگاهها، نشان داد که میزان نشانگر فرهنگی کلی در

28. Productivity Commission
29. Bludern
30. Nudler & Tushman

طول حضور دانشجو در دانشگاه رو به کاهش است. بیشترین میزان همبستگی، میان نشانگرهای هویت ملی و انقلابی وجود دارد. همچنین تنها همبستگی‌های منفی تحقیق، میان نشانگر خانواده با نشانگر سرمایه اجتماعی و معرف فرهنگی است. افتخاری و باباخانی (۱۳۹۵) نشانگرهای سیاستگذاری فرهنگی از دیدگاه امام خمینی را مطالعه کردند. تحقق اهداف اسلامی در جامعه بر پایه نشانگرهای مرحله شناخت و درک مسئله، نشانگرهای معنویت‌افزایی، هویت‌بخشی، رشد اجتماعی و بصیرت‌افزایی، از اولویتها و اهداف اسلامی به شمار می‌آیند. کمیل فرد و همکاران (۱۳۹۶) به بررسی و تحلیل گامهای نظام ارزیابی سیاستگذاری فرهنگی پرداختند. بر اساس نتایج تجزیه و تحلیل چرخه سیاستگذاری فرهنگی، اولویت‌بندی بهبود فرایند خط مشی گذاری به این صورت است: (۱) مرحله شناخت و درک مشکل؛ (۲) مرحله اجرای خط مشی؛ (۳) مرحله ارزیابی خط مشی. گرجی‌پور و همکاران (۱۳۹۸/الف) الگوی ارزیابی چرخه سیاستگذاری فرهنگی را با رویکرد مطالعه کیفی اسناد بالادستی، مطالعه کردند و نشانگرهای مطلوب ارزیابی در فرایند سیاستگذاری فرهنگی را در قالب پنج دسته شناخت و درک مسئله، تهیه و تدوین راه حل، مشروعیت‌بخشی و قانونی کردن، اجرا و ارزیابی، دسته‌بندی کرده‌اند.

۷. سوالات تحقیق

بر اساس مبانی نظری و پیشینه تحقیق هدف مطالعه می‌توان سوالات تحقیق زیر را مطرح نمود:

۱. نشانگرهای مطلوب ارزیابی تناسب تدوین سیاستهای فرهنگی کدامند؟
۲. نشانگرهای مطلوب ارزیابی کارایی اجرای برنامه‌های فرهنگی کدامند؟
۳. نشانگرهای مطلوب ارزیابی اثربخشی نتایج فعالیت‌های فرهنگی کدامند؟
۴. الگوی مطلوب ارزیابی سیاستگذاری فرهنگی مؤسسات آموزش عالی چگونه است؟

ج) روش تحقیق

ماهیت و نوع مطالعه، بررسی تطبیقی است که بر اساس رویکرد، کیفی؛ بر اساس هدف، کاربردی؛ بر اساس زمان، مقطعی و شیوه بررسی، توصیفی - تحلیلی (اسنادی) است. در این تحقیق که از نوع مطالعه تطبیقی کیفی است، نشانگرهای ارزیابی سیاستگذاری فرهنگی در مراحل تدوین، اجرا و ارزیابی در دو مطالعه نصیری و همکاران (۱۴۰۱) و گرجی‌پور و همکاران (۱۳۹۸/الف) بررسی شده‌اند. انتخاب دو مطالعه مذکور بر اساس نمونه‌گیری

۱۲ ♦ فصلنامه علمی فرهنگ در دانشگاه اسلامی، شماره ۴۶

هدفمند(قضاوتی) و با هدف دستیابی به بیشترین اطلاعات صورت پذیرفت. پاتون^{۳۱}(۲۰۰۲) نمونه گیری هدفمند را از روشهای نمونه گیری غیر تصادفی می داند که در آن از نمونه هایی استفاده می شود که درباره موضوع اصلی تحقیق، بیشترین اطلاعات را به ما بدهد. در مطالعه اول، به روش فراترکیب، نشانگرهای ارزیابی یافته های پژوهشها و مصاحبه با صاحب نظران استخراج شده بودند. منابع استفاده شده برای فراترکیب یافته های پژوهشها به شرح جدول ۱ است.

جدول ۱: کدها، صاحب نظران(پژوهشگران) و سال برای منابع بررسی شده (نصیری و همکاران، ۱۴۰۱:۱۲۷-۱۲۱)

کد	صاحب نظران	کد	صاحب نظران	کد	صاحب نظران	کد	صاحب نظران
۱	آلایرو و همکاران (۱۳۸۳)	۸	سلطان گرد فرامرزی (۱۳۹۰)	۱۵	دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۲)	۲۲	دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۶)
۲	صالح اولیا و همکاران (۱۳۸۴)	۹	آزاد ارمکی و همکاران (۱۳۹۰)	۱۶	لوسیانی (۱۳۹۲)	۲۳	ذاکر صالحی و همکاران (۱۳۹۶)
۳	خان محمدی (۱۳۸۵)	۱۰	دبیرخانه شورای انقلاب فرهنگی (۱۳۹۱)	۱۷	میرزا محمدی و همکاران (۱۳۹۳)	۲۴	دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۷)
۴	طلوعی فرد و همکاران (۱۳۸۷)	۱۱	اردکانی و همکاران (۱۳۹۲)	۱۸	منبعی (۱۳۹۳)	۲۵	کاوسی (۱۳۹۹)
۵	دابنی (۱۳۸۸)	۱۲	حقیقی کفاش و همکاران (۱۳۹۲)	۱۹	خضرلو و همکاران (۱۳۹۴)	۲۶	جاودانی (۱۳۹۹)
۶	دهقانی و همکاران (۱۳۸۸)	۱۳	اشتریان و همکاران (۱۳۹۲)	۲۰	امین بیدختی و همکاران (۱۳۹۵)	۲۷	فراولی و همکاران (۱۳۹۹)
۷	بادهام (۱۳۸۹)	۱۴	موسوی بزاز و همکاران (۱۳۹۲)	۲۱	کشتکار و همکاران (۱۳۹۵)	۲۸	پاپازو گلو (۱۳۹۹)

نشانگرهای ارزیابی سیاستگذاری فرهنگی مؤسسات ... ۱۳

با ۱۵ نفر از خبرگان و صاحب‌نظران حوزه سیاستگذاری فرهنگی که مدیران، معاونان، مجریان و ارزیابان فرهنگی نظام آموزش عالی بودند، مصاحبه نیمه ساختاریافته و عمیق صورت گرفت. همچنین فعالان فرهنگی یا افراد صاحب اثر در این زمینه نیز به این نمونه تعلق دارند و به صورت هدفمند انتخاب شدند. مصاحبه با تعدادی از صاحب‌نظران به خاطر مشغله‌های کاری و شرایط سخت دوره کرونا، با وجود تماس تلفنی یا ایمیل، میسر نشد و تعدادی هم به شرکت در مصاحبه رغبت نشان ندادند.

جدول ۲: اطلاعات مصاحبه‌شوندگان (نصیری و همکاران، ۱۴۰۱: ۹۹-۹۸)

کد	سمت اجرایی	جنس	مدرک و رتبه	رشته
۱	مدیر کل	مرد	دکتری - دانشیار	جامعه‌شناسی
۲	مدیر کل اداره کل	مرد	دکتری	فلسفه تعلیم و تربیت
۳	مشاور معاون فرهنگی	مرد	دکتری - دانشیار	انسان‌شناسی اجتماعی
۴	مشاور معاون فرهنگی	مرد	دکتری - دانشیار	جامعه‌شناسی
۵	رییس پژوهشکده	مرد	دکتری - استاد	انسان‌شناسی اجتماعی
۶	رییس دانشگاه	مرد	دکتری - استاد	برنامه‌ریزی آموزشی
۷	عضو هیات علمی	مرد	دکتری - استاد	برنامه‌ریزی آموزشی
۸	عضو هیات علمی	مرد	دکتری - دانشیار	سیاستگذاری عمومی
۹	کارشناس در معاونت فرهنگی	مرد	دکتری	اندیشه سیاسی
۱۰	سرپرست سابق وزارت عتف	مرد	دکتری - دانشیار	جامعه‌شناسی
۱۱	عضو هیات علمی	مرد	دکتری - دانشیار	مدیریت آموزش عالی
۱۲	عضو هیات علمی	زن	دکتری - دانشیار	جامعه‌شناسی
۱۳	عضو هیات علمی	مرد	دکتری - دانشیار	علوم تربیتی
۱۴	معاون فرهنگی	مرد	دکتری - دانشیار	برنامه‌ریزی توسعه آموزش عالی
۱۵	معاون پژوهشی و آموزشی	مرد	دکتری - دانشیار	فلسفه
۱۶	دانش‌آموخته دکتری	مرد	دکتری	دانش‌آموخته سیاستگذاری فرهنگی
۱۷	عضو هیات علمی	زن	دکتری	جامعه‌شناسی

سیاستگذاری عمومی	دکتری	مرد	عضو هیات علمی	۱۸
برنامه ریزی توسعه	دکتری	مرد	دانش آموخته دکتری	۱۹

در مطالعه دوم، نشانگرهای ارزیابی سیاستگذاری فرهنگی به روش کیفی و تحلیل مضمون از سه سند بالادستی؛ یعنی «نقشه مهندسی فرهنگی»، «فصل مرتبط با فرهنگ در سند چشم‌انداز توسعه ۱۴۰۴» و «سند اسلامی شدن دانشگاهها» استخراج شده‌اند. سند مهندسی فرهنگی، با همکاری و مشارکت همه‌جانبه نهادها و مراکز علمی- پژوهشی، محققان و اندیشمندان و کارشناسان حوزه و دانشگاه و دستگاههای اجرایی و فرهنگی ذی‌ربط تهیه و تنظیم شده است (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۲: ۱۰). فرایند اسلامی‌سازی دانشگاهها نیز پیشینه‌ای بیش از یک دهه دارد و شاید بتوان گفت اولین سند مدون ملی در راستای تحقق آرمان انقلاب اسلامی است که با مشارکت صاحب‌نظران حوزوی و دانشگاهی تدوین شد. (همان: ۸)

چون داده‌ها به صورت واژه‌ها و نه ارقام یا به عبارتی، داده‌های کیفی بود؛ برای تجزیه و تحلیل آنها به توصیف و تشریح نشانگرها در مقوله‌های کلی‌تر تناسب، کارایی و اثربخشی پرداخته شد و ابراز نظر کلی، درباره روابط بین طبقه‌هایی از داده‌ها صورت پذیرفت. مطالعه تطبیقی جرج بردی (۱۹۸۹) لهستانی، از سه مرحله توصیف و تفسیر (ارزیابی و برآورد)، همجواری و مقایسه تشکیل شده است. برای تنظیم تحلیل داده‌های کیفی، از روش سه مرحله‌ای تلخیص داده‌ها، عرضه داده‌ها و نتیجه‌گیری استفاده شد. برای پایایی، ثبات و سازگاری تلاش شد مفاهیم و اصطلاحات بر اساس تعریف خاصی در نظر گرفته شوند. خودبازبینی^{۳۲} محقق، تأییدپذیری (وارسی داده‌های خام در طی جمع‌آوری و تحلیل) و نظرات متخصصان راهنما به روایی تحقیق کمک کرد. فرایند تحقیق و مطالعه تطبیقی را می‌توان به صورت ذیل خلاصه کرد.

الف) توصیف و تفسیر: در این مرحله به توصیف و تفسیر نشانگرهای ارزیابی سیاستگذاری فرهنگی در مراحل تدوین، اجرا و ارزیابی پرداخته شد. از نظر آقازاده (۱۳۹۲)، مرحله یادداشت‌برداری و تدارک اطلاعات برای بررسی در مرحله بعدی بود. در ادامه آن؛ یعنی تفسیر، تحلیلهایی روی اطلاعات با توجه به بافتار سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی گذاشته شد و از اصول و شیوه‌های مرسوم علوم اجتماعی استفاده شد. در واقع؛ جمع‌بندی و تحلیل گذاشتن روی اطلاعات صورت گرفت.

ب) همجواری: در این مرحله، اطلاعات مرحله قبل، جمع‌آوری، طبقه‌بندی و در کنار هم قرار گرفتند و چارچوبی برای مقایسه فراهم شد.

ج) مقایسه: مقایسه با هدف یافتن شباهتها و تفاوتها صورت پذیرفت تا درسها و جمع‌بندی نهایی برای استفاده بهتر و هم‌افزا از نشانه‌ها صورت پذیرد. روش تحلیل مضمون برای فراهم کردن مهارتهای شناخت، تحلیل و گزارش الگوهای موجود در داده‌های کیفی استفاده شد که از نظر هلوی و تدرس^{۳۳} (۲۰۰۳) از روشهای کارآمد تحلیل کیفی است. از نظر براون و کلارک^{۳۴} (۲۰۰۶)، تحلیل مضمون از جایی شروع می‌شود که تحلیلگر به دنبال شناخت الگوهایی از معانی و موضوعات در داده‌ها باشد و نقطه پایان این فرایند، تهیه گزارش از محتوا، الگوها و مضامین داده‌هاست. این فرایند از طریق تجزیه و توصیف متن، تشریح و تفسیر متن و در نهایت، ترکیب و ادغام بر اساس فرایند گام به گام تحلیل مضمون (عابدی جعفری و همکاران، ۱۳۹۰) صورت گرفت. روایی این مطالعه با استفاده از معیارهای گوبا و لینکلن^{۳۵} (۱۹۸۵) به صورت ۱) قابل قبول بودن (مطالعه اسناد منتخب، تعامل رفت و برگشتی بین داده‌ها و بهره‌برداری از دو کدگذار)؛ ۲) انتقال‌پذیری (کاربردپذیری نتایج و استفاده از مطالعات دارای بهترین دانش و داده و مشورت با چند فعال فرهنگی)؛ ۳) قابلیت اطمینان (ثبت و ضبط همه مراحل، جزئیات پژوهش و یادداشتها)؛ ۴) تأییدپذیری (سنجش انسجام درونی نتایج و بازرسی مداوم دقت و کیفیت) مد نظر قرار گرفت.

د) فرایند پژوهش و یافته‌های آن

۱. توصیف و تفسیر

در این مرحله که یادداشت‌برداری و تدارک اطلاعات برای بررسی در مراحل بعدی است (آقازاده، ۱۳۹۲)، به توصیف نشانه‌های ارزیابی سیاست‌گذاری فرهنگی در مراحل تدوین، اجرا و نتایج پرداخته شد. در ادامه آن، تفسیر (ارزیابی و برآورد) اطلاعات قبلی با توجه به بافتار سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی انجام و روی آن اطلاعات، تحلیلهایی گذاشته شد. از نظر آقازاده (۱۳۹۲)، تلاش می‌شود از اصول و شیوه‌های مرسوم علوم اجتماعی استفاده شود که در واقع؛ جمع‌بندی پژوهشگر و تحلیل گذاشتن روی اطلاعات است.

33. Holloway & Todress
34. Braun & Clarke
35. Lincoln & Guba

یک) تناسب تدوین سیاستهای فرهنگی

سیاستگذاری فرهنگی بایستی با نیازهای جامعه هدف، تناسب و سازگاری داشته باشد و زندگی حقیقی و دنیای واقعی ذی‌نفعان و دانشگاهیان را در نظر بگیرد. علاوه بر اینکه به غنای فکری جامعه می‌افزاید، با نیازهای افراد درگیر، مشارکت و همخوانی داشته باشد. محتوای فرهنگی بایستی با نیازهای فرهنگی دانشجویان و اساتید همخوانی داشته و از طریق نظرسنجی، نیازسنجی و مشارکت تقویت شود. انضباط فکری، ارتباط خلاق با جامعه و پاسخگویی اجتماعی در نتیجه توسعه تصویر ذهنی از هویت افراد، در گرو تناسب سیاستهای فرهنگی با نیازهاست. ضمن اینکه بایستی زمینه تاریخی و بافت فرهنگی را نیز در نظر بگیرد. در نظر گرفتن نیازهای روز جامعه دانشگاهی، در کنار توجه به فرهنگ بومی و هویت ملی، دارای اهمیت است. چالشهای پیش رو در تدوین سیاستها حائز اهمیت‌اند. ارزیابی نسبی گرایانه با وجود تنوع و تکثر فرهنگی مهم قلمداد می‌شود. تناسب سیاستها با توان تخصصی مجریان منطقی است. نتایج مورد انتظار تدوین سیاستهای فرهنگی در شرایط فعلی، تناسب با دیدگاههای ایدئولوژیک است. توازن و تعادل میان وجوه هستی، معرفت و انسان‌شناسانه مورد توجه قرار گیرند. در واقع؛ بایستی سیاست فرهنگی پاسخگوی نیازی باشد که در جامعه دانشگاهی پدید آمده است.

دو) کارایی اجرای برنامه‌های فرهنگی

اجرای صحیح برنامه‌ها و موفقیت در به انجام رساندن فعالیتها، مصداق کارایی است. حاکمیت قانون و قانونمداری در سایه کارایی تقویت می‌شوند. مشارکت دانشجویان و رضایت اساتید از برنامه‌های فرهنگی، کارایی را تقویت می‌کنند. در اجرای برنامه‌های فرهنگی بایستی نسبت فرهنگی، معرفتی و عرفی دنبال شود؛ بسته کاملی از فرهنگ ارائه شود و عنصر مشارکت‌جویی برای گروههای ذی‌نفع به صورت یک فعل ارادی درآید. اجرای قانونمند و حرفه‌ای می‌تواند سیاستهای تدوین شده را قوام بخشد. آزاداندیشی، گفتگو و تعامل خلاق فرهنگ دانشگاهی و ارزشهای متعالی جامعه در اولویت‌اند. خودمحوری و خودمداری موجب کاهش موفقیت سیاستگذاری فرهنگی می‌شود. اصلاح فرایندها و بهبود و اصلاح مشکلات، تضمین‌کننده کارایی برنامه‌هاست. برداشتن شکاف نظری و دیدگاهی میان تدوین و اجرا، دارای اهمیت فراوان است. تجلی قانون‌گرایی و حضور همه گروههای ذی‌نفع، نشانگرهای مناسبی برای اعتدال‌اند.

سه) اثربخشی نتایج فعالیتهای فرهنگی

میزان دستیابی به اهداف و انجام کارهای درست، بیانگر اثربخشی است. پاسخگویی، پرورش انسان کنشگر در فضای کلیکی از مضامین اثربخشی‌اند. ارتقای استقلال دانشگاهها، توانمند شدن دانشجویان و تقویت حس زیبایی‌شناسی، بیانگر اثربخشی فعالیتها می‌باشند. افزایش صلاحیت فرهنگی و ارتقای فرهنگ نوآوری، نتیجه اثربخشی و نتایج فعالیتهای فرهنگی‌اند. برنامه‌های فرهنگی، رفاه بیشتر را سبب شده و فرهنگ نقد و نقادی را پرورش می‌دهد. تربیت شهروند و فرد اجتماعی در کنار احترام به محیط زیست و اخلاق‌مداری، نشان‌دهنده تحقق اهداف‌اند. آزاداندیشی و تعامل خلاق و ارزشهای متعالی، از فرهنگ دانشگاهی قوی منتج می‌شوند. تربیت اجتماعی، فرهنگ‌پذیری و توسعه دموکراسی، از وظایف فرهنگی دانشگاههاست. دانشجوی ستیزه‌جو به جای دانشجوی رقابت‌طلب، حاصل سیاستگذاری فرهنگی صحیح است. تنوع و تکثر فرهنگی از نشانگرهای اثربخشی‌اند. جامعه‌پذیری فرهنگی و نقد آزاداندیشی در پاسخگویی به نیازهای پدید آمده در جامعه، کمک‌کننده‌اند.

۲. همجواری

در مرحله همجواری، اطلاعاتی که از مرحله قبل جمع‌آوری شده‌اند، طبقه‌بندی و در کنار هم قرار می‌گیرند تا چارچوبی برای مقایسه فراهم شود (آقازاده، ۱۳۹۲). در این مرحله، اطلاعات حاصل از مرحله توصیف و تفسیر در کنار هم قرار گرفتند. مقایسه‌های مقدماتی حقایق و یافته‌ها، مفاهیم و اصول مورد استفاده قرار گرفتند تا اطلاعات را طبقه‌بندی و پردازش کنند. در واقع؛ مقایسه نشانگرهای ارزیابی سیاستگذاری فرهنگی در مطالعه نصیری و همکاران (۱۴۰۱) که در آن به روش فراترکیب یافته‌های ۲۸ تحقیق و مصاحبه با ۱۹ صاحب‌نظر کدگذاری باز، محوری و مقوله‌بندی شده بودند، با مطالعه گرجی‌پور و همکاران (۱۳۹۸/الف) که در اسناد بالادستی همچون نقشه مهندسی فرهنگی، فصل مرتبط با فرهنگ در سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ و سند اسلامی شدن دانشگاهها، نشانگرهای ارزیابی در مراحل تدوین، اجرا و ارزیابی استخراج شده بودند، در کنار هم قرار گرفتند.

جدول ۳: همجواری کدهای مشخص‌کننده نشانگرهای ارزیابی سیاستگذاری فرهنگی

معیارها و عوامل	ملاکها	نشانگرها (اسناد بالادستی)	نشانگرها (یافته‌های پژوهشها)	نشانگرها (دیدگاه صاحب‌نظران)
تناسب (نشانگرهای)	مسئله‌شناسی	هویت‌بخشی، معنویت‌افزایی، رشد	(۴)(۸)(۱۱)	(۷)(۱)

		اجتماعی، بصیرت‌افزایی	ارزیابی تدوین سیاستهای فرهنگی
(۱۰)(۸)(۷)(۱)	(۲۱)(۱۸)(۱۳)(۱۲)	نوآوری، کارآمدی، اقتضانگری، عقلانی و علمی	روش‌شناسی علمی
(۱۰)(۸)	(۲۴)(۹)	اقتناع‌پذیری، همگرایی و تعامل، حمایت قانونی	مشروعیت‌بخشی
(۱۱)(۶)(۴)(۲)(۱) (۱۵)(۱۴)(۱۳)	(۱۵)(۱۴)(۱۰)(۸)(۳)(۲) (۲۵)(۲۳)(۲۲)(۱۷) (۲۶)(۲۵)	متناسب‌سازی مکانی و زمانی (مرحله‌بندی)، ساختاربندی سازمانی، بسترسازی نرم (هم‌افزایی درونی)، بسترسازی سخت (جذب منابع و هم‌افزایی بیرونی)	کارایی (نشانگرهای ارزیابی اجرای برنامه‌های فرهنگی)
(۹)(۸)(۶)(۳)(۲) (۱۵)(۱۳)(۱۲)	(۱۴)(۷)(۶)(۵)(۲)(۱) (۲۰)(۱۹)(۱۷)(۱۶)(۱۵) (۲۷)	نظارت چند سطحی (ستادی- اجرایی)، نظارت مستمر (سنجش نشانگرهای فرهنگی)، نظارت هوشمند (ارزیابی خط مشی)	اثربخشی (نشانگرهای ارزیابی نتایج فعالیت‌های فرهنگی)

۳. مقایسه

سؤال ۱: نشانگرهای مطلوب ارزیابی تناسب تدوین سیاستهای فرهنگی (مسئله‌شناسی، روش‌شناسی علمی و مشروعیت‌بخشی) با توجه به دیدگاه صاحب‌نظران، یافته‌های پژوهشها و اسناد بالادستی چگونه‌اند؟

بر اساس داده‌های مرحله توصیف و تفسیر و کنار هم قرار دادن آنها در مرحله همجواری، نشانگرهای ارزیابی سیاستگذاری فرهنگی مؤسسات آموزش عالی از دیدگاه صاحب‌نظران، یافته‌های پژوهشها و اسناد بالادستی، به شرح ذیل در مرحله تدوین سیاستهای فرهنگی، مقایسه شدند.

مسئله‌شناسی: بر اساس یافته‌های تحقیق، از دیدگاه صاحب‌نظران، سیاستهای فرهنگی مؤسسات آموزش عالی بایستی متناسب با نیاز و ذائقه مصرف‌کننده (۱) و متناسب با جامعه هدف (۲) باشند. بر اساس فراترکیب یافته‌های پژوهشها، درجه همسویی با اهداف کلان (۴)،

توجه به نیازها و خواسته‌های دانشگاهیان (۱۱) و تناسب سیاستها با اقتضائات فرهنگی (۸)، مد نظر است. در اسناد بالادستی بر اساس هویت‌بخشی، معنویت‌افزایی، رشد اجتماعی و بصیرت‌افزایی به مسئله فرهنگی توجه می‌شود.

روش‌شناسی علمی: بر اساس یافته‌های پژوهش، از دیدگاه صاحب‌نظران، فهم درست مسئله فرهنگی (۱)، به رسمیت شناختن تنوع و تکثر فرهنگی (۷)، نیازسنجی و تسلط به صورت‌بندی مسئله (۸)، استفاده از راه‌حلها در شرایط واقعی (۱) و گفتگو و تعامل خلاق (۱۰) دارای اهمیت‌اند. بر اساس فراترکیب یافته‌های پژوهشها، مسئله‌یابی از طریق توجه به نتایج پژوهشها (۱۸)، پاسخگویی به نیازهای نو جامعه (۱۲)، استفاده از اطلاعات و شواهد صحیح (۲۱) و ارتباط مسائل با راه‌حلها (۱۳)، مورد توجه‌اند. در اسناد بالادستی نیز نشانه‌های ارزیابی نوگرایی، کارآمدی، اقتضانگاری و راه‌حلهای عقلانی و علمی مد نظر می‌باشند.

مشروعیت‌بخشی: بر اساس یافته‌های پژوهش، نشانه‌های مشروعیت‌بخشی از دیدگاه صاحب‌نظران، شامل مشارکت‌جویی گروههای هدف (۱۰) و انطباق با قانون (۸) و بر اساس فراترکیب یافته‌های پژوهشها، توجه به اصول و آداب اجتماعی (۹) و نهادینه‌سازی ارزشها (۲۴) است. مشروعیت‌بخشی در اسناد بالادستی شامل اقبال‌پذیری (سیاستگذاران و مجریان)، همگرایی و تعامل (تبیین علمی و مشارکت نظام مند) و حمایت قانونی است.

سؤال ۲: نشانه‌های مطلوب ارزیابی کارایی اجرای برنامه‌های فرهنگی با توجه به دیدگاه صاحب‌نظران، یافته‌های پژوهشها و اسناد بالادستی چگونه‌اند؟

بر اساس یافته‌های تحقیق، از دیدگاه صاحب‌نظران، نشانه‌های کارایی برنامه‌های فرهنگی شامل جلب مشارکت و رضایت دانشگاهیان (۲)، کاهش اتلاف و ضایعات فرهنگی (۱۵)، حمایت انجمنهای علمی و دانشجویی (۲)، میزان مشارکت دانشجویان در برنامه‌ها (۱۳)، میزان مصرف کالاهای فرهنگی (۱۴)، میزان استقبال از ذائقه فرهنگی مخاطب (۱)، تعریف دقیق و کاربردی از قوانین و سیاست (۱۳)، همبستگی میان سطوح سیاستگذاری با استقلال آکادمی (۱)، توجه به نقاشی، هنر و موسیقی (۶)، اخلاقیات و حرفه‌ای‌گری علمی و دانشگاهی (۴)، ارائه بسته کاملی از فرهنگ (۶) و تعامل سازنده و مثبت با اساتید و دانشجویان (۱۱) مد نظر می‌باشند. بر اساس فراترکیب یافته‌های پژوهشها و مقالات، نشانه‌های ارزیابی کارایی اجرای برنامه‌های فرهنگی، شامل میزان رضایت ذی‌نفعان از اجرای برنامه‌ها (۸)، ارتباط سازنده میان سیاستگذاران و مجریان (۱۴)، پرداختن دانشجویان به امور فوق برنامه (۲۳)، کاهش نرخ استعفا یا خروج (۲۵)، همکاری در تشکلهای (۲)، ساعات

پرداختن دانشجویان به امور فرهنگی (۲۲)، اجرای قانونمند و مستقل برنامه‌ها (۱۷)، شکل‌گیری نهادهای دموکراتیک (۲۵)، حفظ حرمت و هویت دانشگاهها (۳)، انعطاف‌پذیری فعالیتهای فرهنگی (۲۶)، به‌کارگیری نیروهای متعهد و متخصص (۱۵) و در نهایت، اختصاص اولویتهای پژوهشی به بخش فرهنگ (۱۰) است. بر اساس اسناد بالادستی، نشانگرهای ارزیابی کارایی اجرای برنامه‌های فرهنگی، شامل متناسب‌سازی مکانی و زمانی (مرحله‌بندی)، ساختاربندی سازمانی (جهت‌دهی، انضباط و سهم‌بندی)، بسترسازی نرم (هم‌افزایی درونی) و بسترسازی سخت (جذب منابع و هم‌افزایی بیرونی) است.

سؤال ۳: شباهتها و تفاوت‌های نشانگرهای ارزیابی اثربخشی نتایج فعالیتهای فرهنگی با توجه

به دیدگاه صاحب‌نظران، یافته‌های پژوهشها و اسناد بالادستی چگونه است؟

بر اساس یافته‌های تحقیق، از دیدگاه صاحب‌نظران، ارتقای پاسخگویی اساتید و دانشجویان (۲)، بازسازی اعتماد در دانشگاه (۱۵)، مهارت‌افزایی دانشجویان (۸)، افزایش کارآمدی روحی و روانی (۹)، افزایش دانش، بینش و توانش دانشجویان (۶)، حساسیت فرهنگی معطوف به نیازها و شرایط (۱۲)، توانمندسازی دانشجویان برای انجام کارهای گروهی (۳)، ارتباط فعال و خلاق با فرهنگ جامعه (۶)، محرومیت‌زدایی و تحقق عدالت فرهنگی (۲)، عدالت در توزیع قدرت و منزلت (۱۳)، امکانات اوقات فراغت و تفریحات سالم (۸) و کادر فرهیخته و توانمند فرهنگی (۱۳)، نشانگرهای ارزیابی اثربخشی نتایج فعالیتهای فرهنگی مؤسسات آموزش عالی‌اند. بر اساس فراترکیب یافته‌های پژوهشها، نرخ اشتغال دانش‌آموختگان در سایر سازمانها (۲۰)، مسئولیت‌پذیری و سازگاری اجتماعی (۱۵)، پرورش افراد متعهد و مسئولیت‌پذیر (۱۴)، تقویت هویت ملی و میراث فرهنگی (۲۷)، حفظ کرامت انسانی دانشجویان و آموزش بین فرهنگی (۱۷)، گنجاندن صلاحیت فرهنگی در مأموریتها (۱۰)، میزان گرایش به چند فرهنگی شدن (۵)، میزان گرایش به بازارمحوری و بازار (۷)، دسترسی اقلیتهای مختلف به برابری (۶)، دسترسی برابر زنان به فرصتهای فرهنگی (۱۶)، توسعه مکانهای فرهنگی متنوع (۱۹) و نیروی انسانی، فضا و تجهیزات فرهنگی (۲)، نشانگرهای ارزیابی اثربخشی نتایج فعالیتهای فرهنگی مؤسسات آموزش عالی‌اند. بر اساس بررسی اسناد بالادستی، نشانگرهای مطلوب ارزیابی اثربخشی فعالیتهای فرهنگی، شامل نظارت چند سطحی (ستادی- اجرایی)، نظارت مستمر (سنجش نشانگرهای فرهنگی) و نظارت هوشمند (ارزیابی خط مشی) است.

سؤال ۴: الگوی مطلوب ارزیابی سیاستگذاری فرهنگی مؤسسات آموزش عالی چگونه است؟
 وجود الگوی ارزیابی سیاستگذاری فرهنگی، ضرورت مهمی برای سنجش تناسب تدوین سیاستهای فرهنگی، کارایی اجرای برنامه‌های فرهنگی و سنجش اثربخشی نتایج فعالیتهای فرهنگی است. از نظر واعظی و همکاران (۱۳۹۴)، با توجه به گستردگی نظریه‌های ارزیابی، نمی‌توان الگوی جهانشمول و جامعی را معرفی کرد که در همه حوزه‌ها به عنوان معیار سنجش شناخته شود. با این وجود، تدوین نشانگرهای برتری در هر حوزه، از جمله فرهنگ، می‌تواند زمینه‌ساز الگوی مطلوب و مناسب برای ارزیابی باشد. بر اساس یافته‌های تحقیق و جمع‌بندی حاصل از مطالعه تطبیقی نشانگرهای ارزیابی در اسناد بالادستی، دیدگاه صاحب‌نظران و یافته‌های پژوهشها، الگوی مطلوب ارزیابی سیاستگذاری فرهنگی مؤسسات آموزش عالی به صورت ذیل ارائه شد.

الگوی مفهومی تلفیقی حاصل از اسناد بالادستی، دیدگاه صاحب‌نظران و یافته‌های پژوهشها

هـ) نتیجه‌گیری و پیشنهادها

ویژگی‌های فرهنگی دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی سبب شده است تا طیف فعالیت‌های فرهنگی، وسیع و گسترده، ولی برون‌دادها و پیامدها محدود باشند؛ بنابر این، از طریق این مطالعه تلاش برای دستیابی به نشانگرهای دقیق، منسجم و روزآمد مورد توجه قرار گرفت. از طریق این مطالعه تطبیقی، نشانگرهایی که از یک سو رهیافتها و تجارب جهانی و از سوی دیگر، اسناد بالادستی و شرایط بومی و ملی کشور را در بر داشتند، از طریق بررسی شباهتها و تفاوتها به یک نقطه کانونی نزدیک شدند. توافق بر سر مشترکات و توجه به شرایط فرهنگی جدید از طریق توجه به نشانگرهای مشترک ارزیابی سیاستگذاری فرهنگی، مسیر صحیح برای تغییرات و کاستن از روزمرگی در اسناد بالادستی متذکر شد. توجه به نیازهای فرهنگی جامعه، نوآوری و همگرایی در کنار حمایت قانونی از سیاستهای تدوین شده، تناسب نشانگرهای ارزیابی را تقویت کردند. ضمن اینکه این مطالعه نیاز به بسترسازی، اولویت‌بندی و ساختاربندی سازمانی نوین به منظور تقویت ارکان و محتوای اسناد بالادستی را گوشزد می‌کند. نتایج مطالعه از این نظر با مطالعه شریف‌زاده و همکاران (۱۴:۱۳۹۱) همخوانی دارد که در آن، شناخت و تعریف مسائل فرهنگی و وضع نشدن سیاستها بر اساس نیازهای واقعی جامعه مهم شمرده شده است و تعارض منافع میان شورای عالی انقلاب فرهنگی و کنشگران فرهنگی، از آسیبهای مهم در سیاستگذاری فرهنگی برشمرده شدند. از نظر آنها، ضعف در شناخت و تعریف مسائل فرهنگی جامعه و در نتیجه، وضع نشدن سیاستها بر اساس نیازهای واقعی جامعه، از آسیبهایی‌اند که موجب کاهش اثربخشی سیاستها می‌شوند.

نقاط کانونی نشانگرها در ارزیابی برای اثربخشی و انجام کارهای درست، تمرکز بر نظارت مستمر، هوشمند و چندسطحی در مطالعه تطبیقی صورت گرفته تشخیص داده شدند که می‌توانند منجر به این شوند که سیاستهای تدوین شده مناسب در قالب برنامه‌های فرهنگی به سمت پیامدها و نتایج مطلوب، هدایت و سازماندهی شوند. در تطبیقهای صورت گرفته، روزمرگی و محتوای تکراری اسناد بالادستی کاملاً مشهود بود. نتایج حاصل از این مطالعه به صورت بومی شده می‌تواند به غنای محتوا و ارزیابی صحیح از آنها در این اسناد منجر شود. در مطالعه نصیری و همکاران (۱۴۰۱)، محتوای تکراری و دم‌دستی اسناد بالادستی، خلأ نظری و مطالعاتی، فقدان همبستگی میان سطوح مختلف سیاستگذاری و تمرکزگرایی و

تصدی‌گرایی، مسائل و آسیب‌های مرحله‌تدوین سیاست‌های فرهنگی مؤسسات آموزش عالی محسوب شده‌اند که با نتایج این مطالعه در یک راستا می‌باشند. همچنین این یافته از این نظر کمک‌کننده است که اشتریان (۱۳۹۱: ۲۰۸-۲۵۷)، تکرر اهداف و مقاصد سیاست‌گذاران و ابهام و کلی‌گویی را از چالش‌های کارایی اجرای برنامه‌های فرهنگی می‌داند و مطالعه‌ی اجرا، نیروی انسانی، عدم موازی‌کاری، ارتباطات بین‌المللی فرهنگی و عوامل فرهنگی و روانی در اجرای مؤثر برنامه‌ها را گوشزد می‌کند. منطبق ساختن محتوای اسناد بالادستی با یافته‌های پژوهشها و دیدگاه صاحب‌نظران سبب می‌شود تدوین و اجرا به هم نزدیک شده، اثربخشی اهداف و فعالیتها را شاهد باشیم و از تجزیه‌قوا به سمت انسجام مراحل سیاست‌گذاری فرهنگی در دانشگاهها و مؤسسات عالی پیش برویم. این دستاورد با مطالعه‌ی اشتریان (۱۳۹۱: ۲۰۷) از این نظر همراستاست که مجریان سطح پایین بخش فرهنگ را متصدی و مسئول تحقق ارزشها و اهدافی نمی‌داند که اساساً در توان آنها نیست.

در پژوهش حاضر به تلفیقی از تجارب علمی در کنار یافته‌های پژوهشی مؤثر به همراه در نظر گرفتن باورها و ارزشهای دینی جامعه در جهت هویت‌بخشی و سیاست‌گذاری فرهنگی برای مؤسسات آموزش عالی اشاره شده است؛ در حالی که در مطالعه‌ی پارسونز^{۳۶} (۲۰۰۷) اعتقادات مذهبی، آموزه‌های اخلاقی و دینی، ایمان و تزکیه و تربیت افراد، نقش مهمی در سیاست‌گذاری فرهنگی صحیح پیدا کرده‌اند. با توجه به یافته‌های این پژوهش و ماهیت آن، که مطالعه‌ی تطبیقی نشانه‌های ارزیابی سیاست‌گذاری فرهنگی در اسناد بالادستی، دیدگاه صاحب‌نظران و فراترکیب یافته‌های پژوهشهاست، پیشنهادهای ذیل برای سیاست‌گذاری فرهنگی صحیح و ارزیابی درست از آن ارائه می‌شود:

- از کلی‌گویی در اسناد بالادستی پرهیز و به نیازهای فرهنگی واقعی جامعه دانشگاهی توجه شود.
- اسناد بالادستی با توجه به معیارها و نشانه‌های احصا شده، بازنگری شوند.
- به نشانه‌های تجمیع شده دیدگاه صاحب‌نظران، یافته‌های پژوهشها و محتوای اسناد بالادستی در این مطالعه توجه شود.
- به جای پراکنده‌گویی و سندنویسی در قالبهای گوناگون، مسیر رسیدن به اهداف با اقداماتی واحد هموار شود.

- نشانگرهای حاصل از این مطالعه تطبیقی، برای بازمهندسی سیاستها، برنامه‌ها و فعالیتهای مد نظر قرار گیرند.
- ارزیابی سیاستگذاری فرهنگی هر یک از مؤسسات آموزش عالی بر اساس الگوی پیشنهاد شده صورت پذیرد.
- مطالعه‌ای تطبیقی از الگوی ارزیابی این پژوهش با الگوهای ارزیابی در کشورهای منتخب صورت بگیرد.

منابع

- آقازاده، احمد (۱۳۹۲). **مسائل آموزشی ایران**. تهران: پیام نور.
- ابراهیم‌آبادی، حسین (۱۳۹۴). **سیاستگذاری فرهنگی آموزش عالی؛ ایده، تجربه، راهبرد**. تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
- ایلی، خدایار (۱۳۷۶). «**ارزشیابی و ارزیابی جاری در آموزش عالی**». مجموعه مقالات نخستین سمینار آموزش عالی ایران، جلد دوم. تهران: دانشگاه علامه طباطبایی. ص: ۳۳۱-۳۴۵.
- اسمیت، کوین بی. و کریستوفر دابلو لایمر (۱۳۹۵). **درآمدی بر نظریه‌های خط مشی گذاری عمومی**. ترجمه حسن دانایی فرد. تهران: صفار.
- اشتریان، کیومرث (۱۳۸۱). **روش سیاستگذاری فرهنگی**. تهران: کتاب آشنا.
- اشتریان، کیومرث (۱۳۸۹). **متغیرهای استراتژیک در سیاستگذاری فرهنگی**. تهران: میزان.
- اشتریان، کیومرث (۱۳۹۱). **مقدمه‌ای بر سیاستگذاری فرهنگی**. تهران: جامعه‌شناسان.
- افتخاری، اصغر و مجتبی باباخانی (۱۳۹۵). «**سیاست و فرهنگ و شاخصهای سیاستگذاری فرهنگی از دیدگاه امام خمینی**». تحقیقات فرهنگی ایران، ش ۹ (۳): ۵۷-۹۰.
- الوانی، سید مهدی و فتاح شریف‌زاده (۱۳۹۴). **فرایند خط مشی گذاری عمومی**. تهران: نیاز دانش، چ دوم.
- امامی میبدی، راضیه و کیومرث اشتریان (۱۳۹۱). «**طراحی نظام ارزیابی سیاستهای عمومی در جمهوری اسلامی ایران**». پژوهشنامه علوم سیاسی، دوره دوم، ش ۷: ۴۷-۷.
- باروت کوب‌زاده (۱۳۹۰). **سیاستگذاری فرهنگی در دانشگاههای کشور**. پایان‌نامه کارشناسی ارشد مطالعات فرهنگی. دانشکده علوم انسانی و هنر. دانشگاه علم و فرهنگ.
- بازرگان، عباس (۱۳۸۰). **ارزشیابی آموزشی (مفاهیم، الگوها، فرایند عملیاتی)**. تهران: سمت.
- بازرگان، عباس و مقصود فراستخواه (۱۳۹۶). **نظارت و ارزیابی در آموزش عالی**. تهران: سمت.
- بصارتی، علی (۱۳۹۵). «**مطالعه تطبیقی ایدئولوژیکی در گفتمانهای سیاسی**». سیاست‌پژوهی، دوره سوم، ش ۴: ۱۱۶-۱۰۱.
- بازارگادی، مهنوش (۱۳۷۷). **الگویی جهت اعتباربخشی دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی کشور در بخش دولتی و غیر دولتی**. رساله دکتری. دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات. جاودانی، حمید (۱۳۹۹). **شاخصهای ارزیابی سیاستگذاری فرهنگی**. [مصاحبه صورت گرفته توسط دانشجو].
- حاجی‌زاده، معصومه (۱۳۸۱). **نگاهی به طرح رتبه‌بندی دانشکده‌های علوم پزشکی ایران**. گروه ارزشیابی مطالعات، تحقیقات و ارزشیابی آموزشی. سازمان سنجش آموزش کشور.
- حسنقلی‌پور، حکیم؛ مجتبی امیری و علی اصغر پورعزت (۱۳۹۶). «**توسعه مدل ارزیابی خط مشی نگهداشت اعضای هیئت علمی در آموزش عالی**». مدیریت دولتی، ش ۹ (۳): ۴۸۰-۵۱۶.

- حسنوی، رضا؛ قدیر نظامی پور، علیرضا بوشهری، عادل آذر و سعید قربانی (۱۳۹۵). «طراحی مدل تأثیر آینده‌نگاری بر سیاستگذاری علم، فناوری و نوآوری در سطح ملی با استفاده از روش مدل‌یابی معادلات ساختاری». *سیاست علم و فناوری*، سال ششم، ش ۱: ۳۴-۲۱.
- حقیقی کفاش، اسماعیل؛ مهدی اکبری و محمدرضا اکبری (۱۳۹۲). *ارزیابی عملکرد در سازمانهای فرهنگی*. تهران: امیرکبیر.
- خاشعی، وحید (۱۳۹۷). *موردکاوی در سیاستگذاری فرهنگی*. تهران: فوران.
- خواجه‌سروی، علیرضا؛ علیرضا علی‌احمدی، علیرضا معینی و مصطفی دزفولی (۱۳۹۱). «طراحی و اجرای مدل عمومی ارزیابی پیشرفت فرهنگی - اجتماعی در دانشگاهها». *تحقیقات فرهنگی*، دوره پنجم، ش ۴: ۴۱-۲۳.
- دانش‌فرد، کرم‌الله (۱۳۹۴). *مبانی خط‌مشی‌گذاری عمومی*. تهران: نیاز دانش، چ دوم.
- دفتر نظارت و ارزیابی آموزش عالی (۱۳۸۰). *شاخصهای نظارت و ارزیابی دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی و پژوهشی*. تهران: وزارت علوم، تحقیقات و فناوری.
- زارعی، محمدحسین و مهدی مرادی برلیان (۱۳۹۳). «معرفی و جایگاه اصل تناسب در حقوق اداری با نگاه ویژه به نظام حقوق اتحادیه اروپایی». *تحقیقات حقوقی*، ش ۶۶: ۱۸۳-۱۳۵.
- شریف‌زاده، فتاح؛ سید مهدی الوانی، بهروز رضایی‌منش و مجید مختاریان‌پور (۱۳۹۱). «موانع اجرای سیاستهای فرهنگی کشور طی برنامه‌های اول تا چهارم توسعه: بررسی تجربیات مدیران فرهنگی». *اندیشه مدیریت راهبردی*، سال هفتم، ش ۱ (پیاپی ۱۳): ۳۳-۷۷.
- شفیعا، محمدعلی (۱۳۸۰). *شاخصهای مناسب برای ارزیابی کیفیت عملکرد در آموزش عالی*. تهران: مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی.
- شمس، ناصر و مهدی مبلغ (۱۳۷۸). *طراحی و تبیین شاخصهای بهره‌وری*. تهران: دانشگاه صنعتی امیرکبیر.
- شورای عالی اداری (۱۳۸۳). *آیین‌نامه نظام ارزیابی استراتژیک کشور*. بخش مستندات و پیوستها. مصوب جلسه ۱۱۶ تاریخ ۱۳۸۳/۰۵/۳۱.
- شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۲). *سند دانشگاه اسلامی*. دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی.
- شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۱). *نقشه مهندسی فرهنگ کشور*. تهران: دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی.
- صالحی امیری، سید رضا و عظیمی دولت‌آبادی (۱۳۸۷). *مبانی سیاستگذاری و برنامه‌ریزی فرهنگی*. تهران: پژوهشکده تحقیقات استراتژیک، گروه پژوهشهای فرهنگی و اجتماعی.
- عابدی جعفری، حسن؛ محمدسعید تسلیمی، ابوالحسن فقیهی و محمد شیخ‌زاده (۱۳۹۰). «تحلیل مضمون و شبکه مضامین: روش ساده و کارآمد برای تبیین الگوهای موجود در داده‌های کیفی». *اندیشه مدیریت راهبردی*، ش ۱۰ (۲): ۱۵۱-۱۹۸.

نشانه‌های ارزیابی سیاستگذاری فرهنگی مؤسسات ... ۲۷

- غفرانی، حسین؛ امیرعباس فتاح‌زاده، یونس مالی، فرشاد مؤمنی و محمدرضا واعظ مهدوی (۱۳۸۲). **گزارش توسعه انسانی سال ۲۰۰۳، اهداف توسعه هزاره: پیمانی میان ملتها برای پایان دادن به فقر**. تهران، مؤسسه فرهنگی ابن سینای بزرگ.
- فاضلی، نعمت‌الله (۱۳۹۹). **سیاستگذاری فرهنگی از منظر مطالعات فرهنگی**. مجموعه سخنرانی‌ها، پرسش و پاسخهای اساتید و دانشجویان.
- فاضلی، نعمت‌الله (۱۳۹۳). **فرهنگ و دانشگاه**. تهران: ثالث.
- فراستخواه، مقصود (۱۳۸۸). **دانشگاه ایرانی و مسئله کیفیت**. تهران: آگاه.
- فراستخواه، مقصود (۱۳۹۵). **کتاب شاخص آموزش عالی**. تهران: مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی.
- قورچیان، نادقلی و عباس خورشیدی (۱۳۷۹). **شاخصهای عملکردی در ارتقای کیفی مدیریت نظام آموزش عالی**. تهران: فراشناختی اندیشه.
- کمیل‌فرد، سید مجتبی؛ رضا طهماسبی بلوک‌آباد و مهدی حمزه‌پور (۱۳۹۶). «**بررسی و تحلیل گامهای نظام خط مشی‌گذاری فرهنگی در انقلاب اسلامی ایران**». پژوهشنامه انقلاب اسلامی، ش ۲۲: ۳۸-۲۲.
- گرجی‌پور، حسین؛ وحید خاشعی، علیرضا اسلامبولچی و علی اصغری صارم (۱۳۹۸/الف). «**الگوی ارزشیابی فرایند خط مشی‌گذاری فرهنگی، با رویکرد مطالعه کیفی اسناد فرهنگی جمهوری اسلامی ایران**». مدیریت دولتی، دوره یازدهم، ش ۱: ۷۲-۴۷.
- گرجی‌پور، حسین؛ وحید خاشعی، علیرضا اسلامبولچی و علی اصغری صارم (۱۳۹۸/ب). «**طراحی چارچوب مسئله‌شناسی در دانشگاهها از دیدگاه امام‌خامنه‌ای**». فرهنگ در دانشگاه اسلامی، سال نهم، ش ۴: ۵۶۴-۵۴۳.
- لطیفی، میثم و میثم ظهوریان ابوترابی (۱۳۹۴). «**تدوین الگوی ارزیابی شاخصهای فرهنگی عمومی در دانشگاهها**». تحقیقات فرهنگی ایران، دوره هشتم، ش ۱: ۷۵-۴۷.
- محمدی، علی و فیروزه ستوده (۱۳۹۳). «**مقایسه کارایی نظام ملی نوآوری در ایران و کشورهای هدف در سند چشم‌انداز ۲۰ ساله**». مطالعات مدیریت راهبردی، ش ۲: ۵۱-۳۷.
- مخبر دزفولی، محمدرضا (۱۳۹۶). **جایگاه، رویکرد و عملکرد شورای عالی انقلاب فرهنگی در مدیریت کلان‌علم و فرهنگ**. تهران: دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی.
- منوریان، عباس (۱۳۹۶). **تحلیل خط مشی عمومی؛ مفاهیم، رویکردها، مدلها و فرایندها**. تهران: دانشگاه تهران.
- مهدیه، عارف؛ رضا همتی و ابوعلی ودادهیر (۱۳۹۵). «**فرایند جامعه‌پذیری دانشگاهی دانشجویان دکتری؛ مورد دانشگاه اصفهان**». پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، دوره بیست و دوم، ش ۱: ۷۳-۴۵.
- نادری، ابوالقاسم (۱۳۹۳). **مباحث پیشرفته در اقتصاد آموزش؛ کارایی و اثربخشی بیرونی**. تهران: دانشگاه تهران.

- نادری، ابوالقاسم (۱۳۹۷). **مباحث پیشرفته در اقتصاد آموزش؛ کارایی و اثربخشی درونی**. تهران: دانشگاه تهران.
- نصیری فیروز، علیرضا؛ خدایار ابیلی، محمدرضا کرامتی و جواد پورکریمی (۱۴۰۱). **طراحی الگوی ارزیابی سیاستگذاری فرهنگی نظام آموزش عالی**. رساله دکتری. مدیریت آموزش عالی دانشگاه تهران.
- نقی‌زاده، سیمما (۱۳۷۹). **شاخصهای ارزیابی سازمان آموزش کشور**. گزارش کارشناسی شماره ۸۹، دفتر بررسی‌های فنی و آماری.
- نوید ادهم، مهدی و علیرضا صادق‌زاده قمصری (۱۳۹۴). «**طراحی الگوی سیاستگذاری فرهنگی نظام آموزش و پرورش**». *راهبرد اجتماعی فرهنگی*، سال چهارم، ش ۱۵: ۱۵۳-۱۳۵.
- واعظی، رضا؛ فتاح شریف‌زاده و حسن محمدی (۱۳۹۴). «**شناسایی و اولویت‌بندی الگوهای ارزیابی خط مشی عمومی**». *علوم مدیریت ایران*، ش ۱ (۴۰): ۱-۲۲.
- وحیدی، پردخت (۱۳۶۴). **شاخصهای آموزش عالی در ایران**. تهران: وزارت برنامه و بودجه.
- هاوالت، مایکل؛ ام. رامش و آنتونی پرل (۱۳۹۵). **مطالعه خط مشی عمومی؛ چرخه‌های خط مشی و زیرنظامهای خط مشی**. ترجمه عباس منوریان و ابراهیم گلشن. تهران: مؤسسه کتاب مهربان.
- Aguinis, H. (2005). **Performance management**. New Jersey: Pearson, Prentice Hall.
- Alkin, M.C. & C.A. Christie (2012). "An Evaluation Theory Tree". In: M. Alkin (Ed.). *Evaluation roots, A Wider Perspective of Theorists' Views and Influences* (11-58). Thousands Oaks: SAGE.
- Arnold, E. (2004). **Evaluating research and innovation policy: a system world needs systems evaluations**. *Research Evaluation*, 13(1): 3-17.
- Beredy, G.Z.F. (1989). **Comparative method in education**. New York: Winston.
- Braun, V. & V. Clarke (2006). "Using thematic analysis in psychology". *Qualitative Research in Psychology*, 2(3): 77-101.
- Brownson, R.C.; C. Royer & J.F. Chiqui (2009). "Understanding evidence based public health policy". *American Journal of Public Health*, 99(9): 1576-1583.
- Cascio, Wayne F. (2009). **Managing human resources**. 8th edition. Mc Gram. Hill professional publishing.
- Danish, R.Q.; Y. Muniv & S.S. Butt (2012). "Moderating role of organizational culture between knowledge management and organizational effectiveness in service sector". *World Applied Sciences Journals*, 20: 45-53.
- Fahrenkrog, G.; W.W. Rojo Polt, A. Tuke, K. Zinocker, S.A. Eth, M. Boden & et al. (2002). **RTD evaluation Toolbox**. European Commission.
- Fairclough, W. (2010). **The critical study of lg. critical discourse analysis**. 2nd edition. London: Longman group limited.
- Freng, F.; B. Wang, Y. Zou & Y. Du (2013). "A new internet DEA structure". Measurement of Chinese R & D innovation efficiency in high technology industry. *International Journal of Business and Management*, 8(21): 32.

- Holloway, I. & L. Todres (2003). "The Status of Method: Flexibility, Consistency and Coherence". *Qualitative Research in Psychology*, 3(3): 345-357.
- Kenny, J. (2008). "Efficiency and effectiveness". *Supplement*, Vol. 50. No. 1.
- KIataria, Aakanksha; Pooja Garg & Renu Pastog (2012). "Employee engagement and organizational effectiveness. The role of organizational citizenship behavior". *International Journal of Business Indights & Transformation*, Vol, 6 issue 1.
- Lengrand, L. (2006). **Smart innovation. A political guide to evaluating innovation programmes**. European commission.
- March, J.G. & J.P. Olsen (2019). **The logic of appropriateness**. Arena. Center for European studies. University of Oslo.
- Ministry of Foreign Affairs (2009). **Evaluation policy and guidelines for evaluations**. Policy and operations evaluation department.
- Ministry of Education and Culture (2011). **Effectiveness indicators to strengthen the knowledge base for cultural policy**. Finland.
- Moseng, B. (1997). "Productivity measurement. Theory and practice". *Springer science & business meda*. New York, 248-260.
- Pandya, J.K. (2018). **Models of organizational culture in higher education: A study**. Westey. Publishing company Inc, New York.
- Parsons, K.R. (2007). **A Study of religion faith and ethical decision-making processes**. Submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of Science in leadership and human resource development.
- Patton, M.O. (2002). **Qualitative research and evaluation methods**. 3rd ed. Thousand Oaks. CA: Saga.
- Sink & Tuttle (1989). **Planning and measurement of your organization in the future**. Norcross, USA: Industrial Engineering and Management press.
- Smith, G. (1999). **Make success measurable: a mindbook**. Workbook for setting goals and taking action: Hand cover.
- Van Dijk, T.A. (2009). "Critical discourse analysis: A socio – cognitive approach". In: R. Wodak & M. Meyer (Eds). *Methods in critical discourse analysis*. London: Sage publication. P. 62-85.
- Aghazadeh, Ahmad (2012). **Iran's educational issues**. Tehran: Payam Noor.
- Ebrahimabadi, Hossein (2014). **Cultural policy of higher education; Idea, experience, strategy**. Tehran: Research Institute of Cultural and Social Studies.
- Abili, Khodayar (2011). "Current assessment and evaluation in higher education". Proceedings of the first Iranian Higher Education Seminar, Volume II. Tehran: Allameh Tabatabai University. P.: 345-331.
- Smith, Kevin B. and Christopher W. Leimer (2015). **The public policy theory primer**. Translation by Hasan Danaeifard. Tehran: Safar.
- Ashtarian, Kyomarth (2001). **Cultural policy method**. Tehran: Ashna book.
- Ashtarian, Kyomarth (2009). **Strategic variables in cultural policy making**. Tehran: Mizan.
- Ashtarian, Kyomarth (2011). **An introduction to cultural policy**. Tehran: Sociologists.

- Eftekhari, Asghar and Mojtaba Babakhani (2015). "**Politics and culture and indicators of cultural policy making from Imam Khomeini's point of view**". Iranian Cultural Research, No. 9(3): 57-90.
- Alwani, Seyyed Mahdi and Fattah Sharifzadeh (2014). **Public policy process**. Tehran: Niaz Danesh.
- Emami Meybodi, Raziieh and Kiyomarth Ashtarian (2012). "**Designing a public policy evaluation system in the Islamic Republic of Iran**". Journal of political science, Vol. 7: 7-47.
- Barootkobzadeh (2013). **Cultural policies in the country's universities**. Master's thesis in cultural studies. Faculty of Humanities and Arts. University of Knowledge and Culture.
- Bazargan, Abbas (2001). **Educational evaluation (concepts, models, operational process)**. Tehran: Samt.
- Bazargan, Abbas and Maqsood Ferastkhah (2016). **Monitoring and evaluation in higher education**. Tehran: Samt.
- Besarati, Ali (2015). "**Study of ideological polarities in political discourses**". Political Studies, Volume 4: 101-116.
- Pazargadi, Mehrnoosh (1999). **A model for the accreditation of universities and institutions of higher education in the state and non-state sector**. Doctoral dissertation. Islamic Azad University, Science and Research Unit.
- Javdani, Hamid (2019). **Cultural policy evaluation indicators**. [Interview conducted by the student].
- Hajizadeh, Masoumeh (2002). **A look at the ranking scheme of medical sciences faculties in Iran**. Study evaluation group, research and educational evaluation. National Education Assessment Organization.
- Hassanqolipour, Hakim; Mojtaba Amiri and Ali Asghar Pourezzat (2016). "**Development of the policy evaluation model for the retention of faculty members in higher education**". Public Administration, Vol. 9(3): 516-480.
- Hasanawi, Reza; Qadir Nezamipour, Alireza Bushehri, Adel Azar and Saeed Ghorbani (2015). "**Designing a model of the impact of foresight on science, technology and innovation policymaking at the national level using the structural equation modeling method**". Science and Technology Policy, 6th year, No. 1: 21-34.
- Haghigi Kafash, Esmail; Mahdi Akbari and Mohammad Reza Akbari (2012). **Performance evaluation in cultural organizations**. Tehran: Amir Kabir.
- Khashei, Vahid (2017). **A case study in cultural policy**. Tehran: Fujan.
- Khajesarvi, Alireza; Alireza Ali Ahmadi, Alireza Moini and Mostafa Dezfuli (2013). "**Designing and implementing a general model for evaluating cultural-social progress in universities**". Cultural research, No. 4: 23-41.
- Daneshfard, Karamullah (2014). **Basics of public policy**. Tehran: Niaz Danesh.
- Higher Education Monitoring and Evaluation Office (2018). **Monitoring and evaluation indicators of universities and higher education and research institutions**. Tehran: Ministry of Science, Research and Technology.
- Zarei, Mohammad Hossein and Mehdi Moradi Berlian (2013). "**Introduction and the position of the principle of proportionality in administrative law with a special look at the legal system of the European Union**". Legal Research, vol. 66: 183-135.
- Sharifzadeh, Fattah; Seyed Mahdi Alwani, Behrouz Rezaeimanesh and Majid Mukhtaryanpour (2013). "**Obstacles to the implementation of the country's cultural policies during the first to fourth development plans: examining the**

- experiences of cultural managers". Strategic management thought, 7th year, vol. 1 (series 13): 33-77.
- Shafia, Mohammad Ali (2010). **Appropriate indicators to evaluate the quality of performance in higher education**. Tehran: Higher Education Research and Planning Institute.
 - Shams, Naser and Mahdi Muballegh (2009). **Designing and explaining productivity indicators**. Tehran: Amirkabir University of Technology.
 - Supreme Administrative Council (2004). **Regulations of the country's strategic evaluation system**. Documents and attachments section. Approved by the 116th meeting on 31/05/2013.
 - Supreme Council of Cultural Revolution (2013). **Islamic University document**. Secretariat of the Supreme Council of the Cultural Revolution.
 - Supreme Council of Cultural Revolution (2012). **Engineering map of the country's culture**. Tehran. Secretariat of the Supreme Council of the Cultural Revolution.
 - Salehi Amiri, Seyyed Reza and Azimi Dolatabadi (2008). **Basics of policy making and cultural planning**. Tehran: Strategic Research Institute, Cultural and Social Research Department.
 - Abedi Jafari, Hassan; Mohammad Saeed Taslimi, Abolhasan Faqihi and Mohammad Sheikhzadeh (2013). **"Thematic analysis and network of themes: a simple and effective method for explaining patterns in qualitative data"**. Strategic Management Thought, Volume 10(2): 151-198.
 - Ghofrani, Hossein; Amir Abbas Fattahzadeh, Younes Mali, Farshad Momeni and Mohammad Reza Vaez Mahdavi (2012). **Human Development Report 2003, Millennium Development Goals: A Covenant among Nations to End Poverty**. Tehran, Ibn Sina Cultural Institute.
 - Fazeli, Nematullah (2019). **Cultural policy from the perspective of cultural studies**. Collection of lectures, questions and answers of professors and students.
 - Fazeli, Nematullah (2013). **Culture and university**. Tehran: Sales.
 - Farastkhah, Maghsoud (2008). **Iranian university and the issue of quality**. Tehran: Aghaz.
 - Farastkhah, Maghsoud (2015). **Indicator book of higher education**. Tehran: Higher Education Research and Planning Institute.
 - Ghoorchian, Nadgholi and Abbas khorshidi (2008). **Performance indicators in improving the quality of higher education system management**. Tehran: andisheh farashenakhti pub.
 - Komeil Fard, Seyed Mojtaba; Reza Tahmasebi Blookabad and Mahdi Hamzepour (2016). **"Investigation and analysis of the steps of the cultural policy system in the Islamic Revolution of Iran"**. Research Journal of the Islamic Revolution, Vol. 22: 22-38.
 - Gurjipour, Hossein; Vahid Khashai, Alireza Islambolchi and Ali Asghari Sarem (1398/A). "Evaluation model of the cultural policy making process, with the approach of qualitative study of the cultural documents of the Islamic Republic of Iran". Public administration, 11th period, No. 1: 72-47.
 - Gurjipour, Hossein; Vahid Khashai, Alireza Islambolchi and Ali Asghari Sarem (2018). **"Designing the framework of problem analysis in universities from Imam Khamenei's point of view"**. Culture in Islamic University, 9th year, Vol. 4: 564-543.
 - Latifi, Maitham and Maitham Zohorian Abu Tarabi (2014). **"Development of the evaluation model of general cultural indicators in universities"**. Cultural research of Iran, No. 1: 75-47.

- Mohammadi, Ali and Firuzeh Sotoudeh (2013). "**Comparison of the efficiency of the national innovation system in Iran and the target countries in the 20-year vision document**". Strategic Management Studies, vol. 2: 51-37.
- Mokhber Dezfouli, Mohammad Reza (2016). **The position, approach and performance of the Supreme Council of Cultural Revolution in the management of science and culture**. Tehran: Secretariat of the Supreme Council of Cultural Revolution.
- Monavvarian, Abbas (2016). **Public policy analysis; Concepts, approaches, models and processes**. Tehran: University of Tehran.
- Mahdia, Aref; Reza Hemmti and Abu Ali Vedadhir (2015). "**The academic socialization process of doctoral students; the case of Isfahan University**". Research and planning of higher education, twenty-second period, volume 1: 73-45.
- Naderi, Abulqasem (2013). **Advanced topics in the economics of education; External efficiency and effectiveness**. Tehran: University of Tehran.
- Naderi, Abulqasem (2017). **Advanced topics in the economics of education; internal efficiency and effectiveness**. Tehran: University of Tehran.
- Nasiri Firouz, Alireza; Khodayar Abili, Mohammad Reza Karamati and Javad Pourkarimi (2019). **Designing a model for evaluating the cultural policies of the higher education system**. Ph.D. Thesis. Tehran University Higher Education Management.
- Naghizadeh, Sima (2000). **Evaluation indicators of the country's education organization**. Expert Report No. 89, Bureau of Technical and Statistical Investigations.
- Navid Adham, Mahdi and Alireza Sadeghzadeh Qamsari (2014). "**Designing the cultural policy model of the education system**". Social and cultural strategy, fourth year, vol. 15: 153-135.
- Vaezi, Reza; Fattah Sharifzadeh and Hassan Mohammadi (2014). "**Identification and prioritization of public policy evaluation models**". Iranian Management Sciences, vol. 1(40): 1-22.
- Vahidi, Paridokht (1985). **Indicators of higher education in Iran**. Tehran: Ministry of Planning and Budget.
- Howlett, Michael; M. Ramesh and Anthony Pearl (2015). **Study of public policy; Policy cycles and policy subsystems**. Translated by Abbas Monavarian and Ebrahim Golshan. Tehran: Mehraban Book Institute.